

Dini İstismar Eden Örgütlerin Şiddet ve Terör Konusundaki Teolojik Gerekçeleri

*Fatih KURT**

Öz: Din istismarı, her dinde ve her dönemde var olabilen negatif bir niteliklidir. Tarihsel süreçte semavi din mensupları olan Yahudi ve Hristiyanlar'da olan bu olgu, İslam dini mensupları için de söz konusudur. Müslümanların ezici çoğunluğu tarafından onaylanmasa da, bu tür oluşumların temel düşünce yapıları, Kur'an ve hadis kaynaklı inanç ilkelerinin istismarı üzerine kurulmuştur. İslam düşünce tarihinde geniş kapsamlı şiddete başvurmayı benimseyen ve bunu da dini nasların bir gereği olarak gören kesim, kendilerini genellikle Selefilik düşüncesine nispet etmişler ve referanslarında bu ekole mensup kimseleri göstermişlerdir. Davranış ve tutumlarına gerekçe olarak da, tevhid ilkesine olan bağlılıklarını dile getirmişlerdir. Bu haliyle dini istismar eden radikal örgütlerin kendilerine özgü teolojik altyapıları olduğu görülmektedir. Ekseninde oluşan bu itikadi arkaplan, kelam ilminin doğrudan ilgi alanına girmektedir. Söz konusu örgütlerin dini kavramlara sarılırken, genellikle Eş'arilik ve Mâtürîdilik ekseninde oluşan Ehl-i Sünnet anlayışından farklı bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dini İstismar, Şiddet, Kelam, Fitne, Tevhid.

Organizations Which Exploit the Faith and their Theological Justifications about the Terror and Violence

Abstract: The exploit of religion is a negative quality that can exist in every religion and every period. This phenomenon, which is in the Jewish and Christians who are members of the Christian religion in the historical process, is also related to the Muslims. Though it is not approved by the overwhelming majority of Muslims, the basic ideas of such organizations based their formation on the exploitation of the principles of belief in Qur'an and hadith. In the history of Islamic thought, the sects and groups which embraced a wide range of violence and saw it as a necessity ordered by the religion, generally attached themselves to the idea of Salafism and in their references they showed people belonging to this school. As a reason for their behavior and attitudes, they expressed their commitment to the principle of tawhid. As such, radical organizations that exploit religion seem to have their own specific theological infrastructure. In this direction, such formation and thought structures fall under the direct interest of Islamic theology. In their usage of religious terms it is clear that these organizations have a different understanding than that of Ahlu Sunnag that is mainly composed of Ash'ari and Maturisdi schools.

Keywords: Exploit the religion, Violence, Islamic theology, Tawhid, Fitnah (temptation).

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, fatihkurt25@hotmail.com.

التنظيمات المستغلة للدين ومسوغاتها العقيدية في العنف والإرهاب

الملخص: استغلال الدين ظاهرة سلبية من الممكن وجودها في كل عصر ودين. وكما أن هذه الظاهرة كانت موجودة لدى أتباع الديانتين السماويتين: اليهودية والنصرانية على مر التاريخ فقد انطبقت على أتباع الدين الإسلامي أيضا. وأسست الحركات والمجموعات التي تمارس الاستغلال الديني - والتي لم تحظ بترحيب وقبول الأثرية الساحقة من المسلمين- ، بنائهم الفكري على استغلال بعض المبادئ العقيدية المستوحاة من القرآن والسنة. فعبر تطور الفكر الإسلامي في التاريخ برزت فرق تبني العنف بنطاقه الواسع وترى ذلك كضرورة دينية من مقتضيات النصوص وتعزو نفسها عادة إلى المدرسة السلفية وتستمد بآراء وقناعات رجالها وأعلامها في تأصيل واستنباط الأحكام. وتغلل أصحاب هذه النزعة، موافقهم واختياراتهم الدينية بتعلقهم وإهتمامهم بمبدأ التوحيد. ومن خلال ما سبق ذكره يتضح جليا أن التنظيمات الراديكالية المستغلة للدين، تمتلك بنية عقيدية ودينية خاصة بها. فعلم الكلام يختص بهذه الخلفية العقيدية بشكل مباشر ويتم تصنيف هذه الخلفية في مجال اهتمام علم الكلام وتدرج تحت مواضيع بحثه، وفي هذا السياق ذاته يجدر بالذكر أن هذه التنظيمات تستخدم المصطلحات الدينية وتلجأ إليها في أدبياتها التنظيمية بشكل دائم وتختلف عادة في تعاملها مع النصوص مع الفهم السني أو بتعبير آخر فهم أهل السنة الناشئ والمتمركز حول مدرستي الأشعرية والماتريدية.

الكلمات المفتاحية: الاستغلال الديني، العنف، الكلام، الفتنة، التوحيد

A. GİRİŞ

1. Kavramsal Çerçeve

Kur'an'da adı geçen peygamberlerin büyük çoğunluğu, bugün için Ortadoğu diye tabir ettiğimiz coğrafyada yaşamış ve tebliğ görevlerini bu bölgede gerçekleştirmişlerdir. Bu doğrultuda Ortadoğu'da hâkim etken ve ayırıcı faktör, din olmuştur. O nedenle Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi semavi dinlerin ana merkezi de Ortadoğu olmuştur.

Tüm semavi din mensupları kendi inançlarının insanlığa barış ve mutluluk getirdiğini ileri sürmekle birlikte, belirli dönemlerde tüm dinlerde kendilerini gibi düşünmeyen ve inancına sahip çıkmayan insanlara yaşama hakkı tanımayan gruplar ortaya çıkmıştır. Bunun tarihsel en belirgin örneği, İspanya'da Katolikler'in, Yahudi ve Müslümanlar'a uyguladığı baskı, yıldırma ve soykırımdır.

Bu tür bir algı ve kabule sahip kimseler, her kesimde aşırılıkla nitelenerek radikal din mensupları olarak kabul edilmişlerdir.¹ Bu grupların bir kısmı tarihsel süreçte kendi inancına sahip çıkmayan kimselere karşı, din adına şiddet ve teröre başvurmuşlardır. Özellikle Batı'da "Dini terör" söylemi ortaya çıkmış ve İslam dünyasında da bu kavram, üzerinde ciddi bir değerlendirme yapılmadan kullanılagelmiştir.²

Bu doğrultuda terörün çok sayıda tanımı bulunmaktadır. Bu tarifler arasındaki ortak payda, şiddet içermesi, insanların yaşamını tehlikeye sokması, sivil halka zarar verme ve onları korkutmak, insanları bir düşünce kalıbına sokup onları eyleme zorlama, mevcut idari sistemi güç kullanarak değiştirme yoluna gitme ve girişimlerde bulunma, suikast düzenleme gibi temel karakteristik niteliklerdir.

Nitekim Türkiye Cumhuriyeti'nin 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı *Terörle Mücadele Kanunu*'nun 1. maddesine göre terörün tanımı şöyledir:

"Terör; baskı, cebir ve şiddet korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyet'in temel niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak ve yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devlet'in iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir".

Bu özelliklere sahip olan her grup, kesim ve girişimler, terör ve terörist olarak adlandırılır. Terörün bu ortak niteliklerini benimseyen ve uygulayan kimselerin temel gerekçeleri farklı olabilir. Bu gerekçeler arasında dini ve siyasi savlar ön plandadır. Buna göre terör siyasi ve dini gibi bir ayırıma sahip görünse de, aslında bu ayırıma neden olan gerekçelerin, ana gaye olmadığı anlaşılmaktadır. Zira terörün uygulama alanına bakıldığında, toplum yapısında ve sosyal zeminde bir fark gözetilmediği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda terör hareketleri, İngiltere'de, Rusya'da, İspanya'da olduğu gibi Arabistan'da da görülmektedir. Buna göre

¹ Oktay Çelik, "Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Isparta, 2015, 2/22, 101-104.

² H. Ezber Bodur, "Dini Motifli Terör Fenomeni ve İslam'ın Siyasal İstismarı", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, 67-69; Zafer Cihrioğlu, Erol Bulut, "Terör, Din ve Siyaset", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Elazığ, 2010, 20/2, 301-322.

Londra'daki bir Hristiyan ile Endonezya'daki bir Müslüman, her zaman terör olaylarına maruz kalma ihtimaline sahiptir.³

Radikalizm, Latince "kök" anlamındaki 'radix' sözcüğünden türemiştir. Radikalizm, uç bir siyasi görüşü destekler. Aşırılık, yapısallığı gereği subjektif olacağı için radikalizm görüşü de doğal olarak sübjektiftir. Buna göre radikalizmde genellikle hoşgörü karşıtı bağnazlık vardır.⁴

Yine terörle birlikte anılan "Fundamentalizm" kavramı da benzer bir anlam taşımaktadır. Kökencilik ve köktencilik manasında olan Fundamentalizm, daha çok Hristiyanlık bağlamında değerlendirilmiştir. Günümüzde ise genellikle dini istismar eden Müslüman söylemleri için söz konusu olmaktadır.⁵

Fundamentalizm daha çok I. Dünya Savaşı sırasında ABD'de gelişen, aşırı muhafazakâr Protestan kesim tarafından dillendirilmiştir. Fundamentalizm'in ilkeleri, 1910-1915 yılları arasında yazılan *The Fundamentals* adlı 12 serilik kitapta belirtilmiştir. Bu çalışmanın temelinde dini eleştiren ve toplumsal hayatta dini etkinliğini yikan modernist yaklaşımlara karşı tavrı almak vardır.⁶

Fundamentalizm kavramının İslam ile özdeşleştirilmesi, isabetli görünmemektedir. Bu terim Hristiyanlık için bir anlam ifade edebilir. Zira "öze dönüş" ve "özden beslenme" şeklinde sloganlaşan Fundamentalizm, konsiller ve kilise babaları tarafından şekillenen bir Hristiyanlık için, Hz. İsa ve onun öğretilerine yönelik şekilde bir öze dönüş söz konusu olabilir. Nitekim Hristiyanlar içerisinde var olan fundamentalist hareketler de bu yönlü bir amaca sahiptirler.⁷ Ancak Müslümanlar'ın ezici çoğunluğu, Kur'an ve hadis olarak ana kaynaklardan beslenmektedir. İslam dünyası için sorun, nasların anlayış ve anlaşılış

³ Ramazan Biçer, "Dini Temalı Terörün Hedefi: Bu Kimin İşine Yarıyor", *Terörlü Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2001, s. 263.

⁴ Oktay Çelik, "Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Isparta, 2015, 2/22, s. 103, 104.

⁵ H. Ezber Bodur, "Dini Motifli Terör Fenomeni ve İslam'ın Siyasal İstismarı", *Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kahramanmaraş, 2005, 5, s. 72.

⁶ Hüseyin Salur, *Küresel Çağda Din ve Terör*, Konya: Çizgi Yayınları, 2009, s. 14.

⁷ G. Matthew Hawzen, "The Gospel According to Tim Tebow: Sporting Celebrity, Whiteness, and the Cultural Politics of Christian Fundamentalism in America", *Sociology of Sport Journal*, 34 (2017): 13, 15; Lee A Kirkpatrick, "Fundamentalism, Christian Orthodoxy and Intrinsic Religious Orientation as Predictors of Discriminatory Attitudes", *Journal For The Scientific Study Of Religion*, 33/3, (1993), s. 256, 257, 265.

biçimidir özü kabul etme değildir. Zira Müslümanların çoğu Kur'an ve sahih hadisleri kabul eder. Problem, öz olarak ifade ettiğimiz nasların anlaşılış biçimidir. Yani Müslümanlar arasındaki tartışma, kaynakların yorumlanması veya doğrudan anlaşılmasıyla alakalıdır.

Düşünce ve inançtaki olumsuzluklar hakkında kullanılan ortak terimler, aynı zamanda birbirlerini kapsamakta ve benzer anlam içermektedir. Sözgelimi radikalizm, fundamentalizm, konservatizm, ekstremizm, dar kafalılık, bağnazlık ve yobazlık kelimeleri, benzer anlamlar içererek, bir manada birbirlerini gerektirici de olmaktadır.⁸

Bu doğrultuda bu çalışmamızda söz konusu terimler içerisinde “radikalizm” terimini kullanmayı tercih ettik.

Bu tür adlandırmalarda gözden kaçırılmaması gereken bir husus vardır. Şöyle ki, özellikle siyasi bağlamda ve resmi söylemde siyasi yönetim tarafından, kendi resmi dini söyleminin dışında olan görüş ve düşünceler, radikal hareket olarak da adlandırılmaktadır. Sözgelimi, Özbekistan’da siyasi anlamda iki tür İslam’dan söz edilebilir. İlki, Özbek resmi devlet politikalarında yer alan, devlet destekli ve devlet tarafından yönlendirilen “Resmi İslam”dır. Diğeri ise Özbek Hükümeti’nin siyasi görüşleriyle bağdaşmayan ve farklı bir söyleme sahip olan halk Müslümanlık’ı ve başta tasavvuf olmak üzere cemaat ve dini kesimlerin sahip olduğu İslami anlayıştır.⁹

Bu gibi durumlarda, resmi hükümet ve siyasi erkin dini anlayışının dışında olan ve hatta siyasi çekişmelere yol açan, ancak siyasi merkezli olmakla birlikte siyasi malzeme ve dini söylem ile ifade edilen fanatik türü nispetlendirmeler de bir realitedir.

Terörün birden fazla boyutu bulunmaktadır. Biz bu çalışmamızda, dini istismar ederek, dini şiddet aracı olarak gören ve şiddeti tasvip eden Müslüman söylemli oluşumlar üzerinde durmak istiyoruz. Ancak buna giriş mahiyetinde dini söylemli oluşumların kısa bir tarihi geçmişini ele almanın uygun olduğunu düşünüyoruz.

⁸ Mehmet Münir Dedeoğlu, “Bir Zihniyet Tutumu ve Düşünme Formu Olarak Dogmatizm ve Dogmatik Tutum”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2017, 7/13, s. 803.

⁹ Efe Çaman-, Kenan Dağcı, “Özbekistan’da İslam, Siyasi Sistem ve Radikalizm”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, 5/8, 13.

2. Dini İstismar Eden ve Şiddet ve Terörü Teşvik Eden Örgütlerin Tarihsel Geçmişi

Dini temalı terör veya dini istismar eden terör hareketleri olarak adlandırılan bu radikal oluşumların başında, “Sicarilik” gelmektedir.

Sicari, Latin kökenli bir isimdir. Terörist hareketlerin tarihte bilinen en eskilerinden olan Sicarilik, m.ö. 73–66 yılları arasında Filistin topraklarında dini nitelikli, şiddete dayalı ve örgütlü bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Zealotlar içerisinde değerlendirilen örgüt, radikal bir Yahudi tarikatı olarak kabul edilmekte olup, faaliyetlerini daha çok Filistin’i hâkimiyeti altında tutan Roma Devleti aleyhinde kullanmış ve bu doğrultuda şiddet hareketleri ve suikastlar düzenlemiştir¹⁰. Şartlara bağlı olarak değişebilen taktiklerle yürütülen eylemler, gündüz ve özellikle kalabalık tatil günlerinde gerçekleştirilmiştir. Şehir dışında yaşayarak, şehirde eylemler yapan Sicariler’in bu tutumlarıyla da toplumda korku ve terör havası estirmeleri nedeniyle, Sicari hareketi, dinsel şiddetin tarihte bilinen ilk örneği olarak kabul edilmektedir¹¹.

Saldırılarında en çok kullandığı silah türünün “Sica” adı verilen ve kolayca gizli bir şekilde taşınabilen bir hançer olması nedeniyle tarihte Sicariler şeklinde ünlenen örgütün en belirgin özelliği, radikal bir temayülde olması ve suikastlar şeklinde eylemler gerçekleştirmesidir. Yahudi Milliyetçisi olarak bilinen Sicariler’in kurbanları, Roma siyasilere, bürokratları, lejyonerleri olduğu kadar, küfür ve işbirlikçi olmakla itham ettikleri ılımlı Yahudi zengin ve din adamları olmuştur. Bu nedenle onlar seçici olmuşlardır. Ancak bu eylemleriyle halka da büyük korku salmışlardır. Eskatolojik ve Mesianik yönelimlere sahip oldukları görülen Sicariler, dünyanın “son zamanlarını” yaşadığına inanmaktaydılar¹². Sicariler, bölgelerindeki bir kısım hahamları kaçırmış ve onlara işkence etmişlerdir. Buna rağmen Sicariler,

¹⁰ Irina Wandrey, *Zeal Religion Past & Present*, ed. H. D. Betz, D. S. Browning, B. Janowski, E. Jüngel, 13, Leiden: Brill, 2013, 689; H. C Jones, *One Religion*, USA, Balboa Press, 2012, 105-106; Sidney B. Hoenig, “The Sicarii in Masada: Glory or Infamy”, *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, 1970, 11/1, 5-30.

¹¹ L. Grabbes Lester, *Judaic Religion in the Second Temple Period: Belief and Practice from the Exile to Yavneh*, London: Routledge, 2000, 285, 549.

¹² M. Bloom, *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror* (USA: Columbia University Press, 2007):4, 5, 22; M. Stern, “Zealots and Sicarii”, *Jewish Virtual Library* (2008). http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0021_0_21428.html (Giriş 25/09/2013).

bazı Yahudi din adamları tarafından olumsuz işlerde kullanılmıştır. Daha da ötesi Sicariler, Romalı yöneticiler tarafından da su-i istimal edilmiştir.¹³

Sicariler ile bilgilere Yeni Ahit'te¹⁴ ve başta Mişna olmak üzere Talmud'da da yer verilmiştir.¹⁵

Sicariler'den sonra bilinen en eski dini istismar eden terör hareketi, Karmatilerdir.

Karmatiler, genel kabule göre, Abbasiler'e karşı düzenlenen Zenc isyanında ortaya çıkmıştır (255/869). Hareketin kurucusu kabul edilen Hamdan, Sabiilik dinine mensup, Kufe yakınlarında bir köyde doğmuştur.

Bunlar, Abbasiler döneminde hacılara yönelik tedhiş hareketiyle ön plana çıkmışlardır. Bahreyn Karmatilerinden Ebu Tahir'de daha sonraki yıllarda, Lahsa'da bir Daru'l-Hicr yaptırmıştır.

İlk dönemlerde Daru'l-Hicr'ler, eğitim amaçlı bir işleve sahipti. Daha sonraları bu mekânlar, alternatif bir ibadethaneye dönüştü. Çünkü el-Muvakkakiye'deki Darul-Hicr, Kâbe'nin bir taklidi idi. Ebu Said'in oğlu düzenli bir şekilde Abbasi şehirlerine seferler yaptı ve kervanlara saldırdı. Hatta Ocak'da Mekke'yi işgal etti. Burada Hacerü'l-Esved'i aldılar. Ancak 952'de iade etmek zorunda kaldılar.¹⁶

Bir başka dini istismar eden yapı olarak değerlendirilen İsmaililik, Hz. Peygamberin torunlarından İmam Cafer Sadık'ın (ö. 148/765) ölümünden sonra; Cafer Sadık'ın imametinin küçük oğlu Musa Kazım'dan mı, yoksa büyük oğlu İsmail'den mi devam edeceği konusundaki fikir ayrılığından sonra ortaya çıkmıştır. İmamet, büyük oğlu İsmail'den devam ettiğini kabul edenlerden, Hasan Sabbah'ın mensup olduğu İsmaililik düşüncesi doğmuştur¹⁷. Mısır'da Fatimi

¹³ L. G. Lester, *Judaic Religion in the Second Temple Period: Belief and Practice from the Exile to Yavneh*, London: Routledge, 2000, p. 286.

¹⁴ Resüllerin İşleri, 21:38, *Kitab-ı Mukaddes*: Eski ve Yeni Ahit: Tevrat ve İncil, İstanbul: Kitabı Mukaddes, İstanbul, 1985.

¹⁵ Makhshirim 1:6, *Kitab-ı Mukaddes*: Eski ve Yeni Ahit: Tevrat ve İncil, İstanbul: Kitabı Mukaddes, İstanbul, 1985; Solomon Schechter, S. Mendelsohn, "Makshirin", *Jewish Encyclopedia*, 8 (2011), 274.

¹⁶ Abdullah Ekinci, "Orta Çağ İslam Dünyasında İhanetler ve Suikastler: İsmaili, Karmati ve Nizari Gruplar", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, 21/36, 38; Ali Avcu, *Karmatilerin Doğuşu ve Gelişim Süreci*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009, s. 57.

¹⁷ Mustafa Öz, "İsmaililik", *DİA*, XXIII, 128.

Devleti'ni kuran (299/911) ve aynı zamanda İsmaililerin on birinci imamı olan Ubeydullah el-Mehdi'nin ölümünden sonra, küçük oğlu Musta'li halife oldu (487/1094). Buna karşılık halife olması gerektiğini ileri süren büyük oğlu Nizâr, hapse atılmıştır. Böylece İsmaililik; Nizâriye ve Musta'liye olmak üzere iki kola ayrıldı. Nizârla birlikte hapse atılan Hasan Sabbah buradan kaçarak, İran'a gitti. Bu bölgede Nizari-İsmaili düşüncesini yaymaya başladı.¹⁸

Tarihte Haşhaşilik olarak da adlandırılan bu oluşumun kurucusu Hasan Sabbah, İran, Kum'da doğdu. Rey'de öğrenim gördükten sonra, 1076-77'de Fatimiler yönetimindeki Mısır'a gitti. Oradan döndükten sonra 1090'da Deylemân'da Rûdbâr Vadisi'ndeki Alamût Kalesi'ni ele geçirerek, burada bir devlet kurdu ve görüşlerini yaymak için propaganda faaliyetlerine girişti. Kurmuş olduğu Haşhaşiler ve Fidâiler teşkilâtı ile çevresindeki ülkelere ve halklara terör estirdi. Haşhaşiler Devleti, 1257 yılında Moğollar tarafından ortadan kaldırılmıştır.¹⁹

Şii düşünce etrafında şekillenen Haşhaşilik, İsmailiye grubu adı altında şekillenen tamamen dini-siyasi bir örgüttür.²⁰

İslam tarihinde dini nasları kullanmak suretiyle dini istismar ederek, şiddet kullanmayı gerekli gören bir başka oluşum ise, günümüzde Selefilik düşüncesiyle hareket eden kesim ve gruplardır.²¹

Suudi Arabistan'da ortaya çıkan ve Muhammed b. Abdulvehhab'ın (ö. 1206/1792) görüş ve düşünce biçimini benimseyen kesim, genelde Vehhabilik²² olarak bilinmekle birlikte onlar kendilerini "Selefi" olarak adlandırmaktadırlar.²³

Günümüzde terör eylemlerini gerçekleştiren ve uluslararası boyuta sahip olan örgütler, daha çok Selefi düşünceye sahip olduklarını ifade etmektedir.²⁴ Kendileri

¹⁸ A. Özeydin, "Hasan b. Sabbah", *DİA*, VI, 307.

¹⁹ Mustafa Öz, "Haşhiyye", *DİA*, XVI, 418, 419.

²⁰ Laurence Losckhart, "Hasan Sabbah ve Haşhişiler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, XXVI, 213-240.

²¹ Mehmet Ali Büyükkara, "Selefilğin Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheyman el-Uteybi ve Cemaati", *Marife*, 2009, 9/3, 21-46.

²² Mehmet Ali Büyükkara, "Vehhabilik", *DİA*, XLII, 611.

²³ Canip Kocaoğlu, "Selefilğe Tarihsel Bir Bakış ve Suudi Arabistan'ın Selefilik Üzerine Geliştirdiği Politikayı Yayma Stratejisi", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, 6:2, 340-343.

²⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, "DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu", *Din İşleri Yüksek Kurulu*, Ankara, 2015, (Erişim tarihi: 12/07/2018).

gibi düşünmeyen Müslümanları, müşrik olarak niteleyen ve hayat hakkı tanımayan bu zihniyet sahiplerine göre tüm bu görüşler Kur'an ve sahih sünnete dayanmaktadır.²⁵

3. Tarihte Dini Şiddet Örnekleri

Dini istismar eden radikal örgütler, kendilerini sunarken dini terminoloji kullanmakta ve haklılıklarına yönelik de akaid metinlerini ön plana çıkarmaktadırlar.

Hemen hemen her din için söz konusu olan bu yaklaşım ile ilgili olarak Hristiyan radikal örgütlerin kendileri için dayanak olarak kullanabileceği İncil metinleri bulunmaktadır. Sözelimi, “Ben dünyaya ateş yağdırmaya geldim. Keşke bu ateş daha şimdiden alevlenmiş olsaydı”²⁶, “Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim”²⁷; “Öbürlerine, “Kent boyunca onu izleyin ve kimseye acımadan, kimseyi esirgmeden öldürün”²⁸ gibi ifadeler, şiddet anlamları içermektedir. Yine Matta; 23:33, Luka; 19/27/22/36-38'deki ifadeler de benzer bir içerik taşımaktadır.

Ahd-i Atik'te ise “Ve Tanrı'nın onları senin önünde ele vereceği ve sen onları vuracağın zaman; onları tamamen yok edeceksin; onlarla ahdetmeyeceksin ve onlara acımayacaksın ve onlarla hısımlık etmeyeceksin; kızını onun oğluna vermeyeceksin ve onun kızını oğluna almayacaksın. Çünkü o senin oğlunu benim ardımca yürümekten saptıracak ve başka Tanrılara kulluk edecekler”²⁹ ve “Ancak Tanrı'nın miras olarak sana vermekte olduğu bu kavimlerin şehirlerinden nefes alan kimseyi sağ bırakmayacaksın; fakat onları, Hittiler'i ve Amoriler'i ve Kenanlar'ı ve Periziler'i ve Hiviler'i ve Yebusiler'i, Tanrı'nın sana emrettiği gibi tamamen yok edeceksin; ta ki, kendi ilahlarına yaptıkları bütün mekruh şeylerine göre yapmayı size öğretmesinler; yoksa Tanrınıza karşı suç işlersiniz”³⁰ denilmektedir.

²⁵ Ebu Musab es-Suri, Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direnişe Çağrı*, trc. La Tedri İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014, s. 41-54, 278-280.

²⁶ Luka, 12:49.

²⁷ Matta, 10:34.

²⁸ Hezekiel, Bab 9.

²⁹ Tesniye, 7: 2-4

³⁰ Tesniye, 20:16-18.

Yine, “Her Şeye Egemen Rab diyor ki, İsraililer'e yaptıkları kötülükten ötürü Amalekliler'i cezalandıracağım. Çünkü Mısır'dan çıkan İsraililer'e karşı koydular. Şimdi git, Amalekliler'e saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın erkek, çoluk çocuk, öküz, koyun, deve, eşek hepsini öldür.” (Samuel; 15:2-3) gibi metinleri kitabın bütünlüğü içerisindeki bağlamlarından kopartarak tamamen kendi emellerine uygun şiddet anlamlarını öne çıkartarak kullanmaktadırlar.

İslami temalı örgütlerin de istismar ederek kendi lehine kullandıkları naslar bulunmaktadır. Bu tür örgütlerin taraftar kazanmak veya taraftarlarını ayakta tutmak amacıyla kullandıkları argümanların bir kısmını bağlamlarından koparılmış ve gelenek içindeki fihki uygulama çerçevesinin dışına çıkarılmış ayetler oluştururken, bir bölümünü de yine söylendiği ortam gözetilmeyen, uygulama çerçevesinin dışına çıkarılmış veya gelenek içinde uygulaması söz konusu olmamış hadisler teşkil etmektedir.

Sözgelimi, bağlamından koparılarak kullanılan ayetler arasında, “Sen dinlerine uymadıkça, ne Yahudiler ve ne de Hristiyanlar asla senden razı olmazlar. De ki: "Allah'ın yolu asıl doğru yoldur." Sana gelen ilimden sonra, eğer onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan, bilmiş ol ki, Allah'tan sana ne bir dost, ne bir yardımcı vardır”³¹, “Onları nerede yakalarsanız öldürün. Sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkarın. Zulüm ve baskı adam öldürmekten daha ağırdır. Yalnız, Mescid-i Haram yanında, onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşılırsa (siz de onlarla savaşın) onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir.”³², “Arzu ettiler ki kendilerinin küfre saptıkları gibi siz de sapasınız da beraber olasınız. Bu sebeple, onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar içlerinden dost edinmeyin. Eğer bundan yüz çevirirlerse onları yakalayın ve bulduğunuz yerde öldürün. Onlardan ne bir dost edinin, ne de bir yardımcı”³³ ve “Eğer yeryüzündeki insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye uymazlar, onlar ancak yalan söylerler”³⁴ gibi ayetler bulunmaktadır.

Bu tür dini söylemli örgütlerin kullandıkları hadislerin başında, “Sizden her kim bir münkeri görürse onu eliyle düzeltsin. Eğer ona gücü yetmezse diliyle; buna da

³¹ 2/ Bakara 120

³² 2/ Bakara 191

³³ 7/ Nisa 89.

³⁴ 9/ En'am 116.

gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Ancak bu imanın en zayıf derecesidir” şeklindeki hadis gelmektedir.³⁵

Bu hadisle ilgili tevil yürüten bilginlerin üzerinde ısrarla durdukları hususun, yönetim ve sosyal düzenle alakalı olan kötülüğü eliyle düzeltmesi gereken gücün, devlet olması gerektiğidir.³⁶ Burada yer alan kötülük, dini naslar çerçevesinde değerlendirilen bir kötülüktür. Zira kötülük, her alanda mevcut olduğu gibi, felsefe gibi pek çok disiplin tarafından da işlenmektedir.³⁷ İslami ilimler içerisinde Kelam ilminin de hayır ve şer şeklinde ilgi alanına giren kötülük³⁸, ardından fıkıh gibi diğer disiplinleri de ilgilendirmektedir.

Zira buradaki kötülük teriminin efradına cami, ağıyarına mani bir tanımının yapılmasındaki zorluk bilinmektedir. Üstelik kötülük kavramı itikadi islam mezheplerine göre de farklılık arz etmektedir.³⁹ Öte yandan Ehl-i Sünnet itikadı içerisinde bile kötülüğün tanımı farklıdır.⁴⁰ Buna göre kötülük anlayışı, grup, kesim veya dini örgütlerin önceliğine bırakılacak olursa, birden çok farklı uygulamalar ortaya çıkacağından kuşku yoktur.

B. DİNİ ŞİDDETİN İKİ TEMEL GEREKÇESİ

Tedhiş hareketinin dini bir gerekçe olduğunu kabul eden kesimler tarafından ileri sürülen birden fazla gerekçe bulunmaktadır. Burada bunlar arasında fitne ve tevhid olmak üzere iki kavram üzerinde duracağız. Zira söz konusu örgütlerin temel gerekçeleri, kendileri gibi düşünmeyenlerin fitne çıkardıkları ve fitnenin de yeryüzünden tamamen arındırılması gerektiğidir. Bir diğer gerekçe olan tevhid ise, kendileri dışındaki Müslümanların tevhid ilkesini terk ettikleridir.

1. Fitne

³⁵ Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, *Sahih*, “İman”, 78 (49).

³⁶ Ebü'l-Hasan el-Eş'ari, *Usûli Ehli's-Sünne*, trc. Ramazan Biçer, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2010, s. 153.

³⁷ Şaban Haklı, “Kötülük Problemi, Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, 2, s. 197-203.

³⁸ Fethi Kerim Kazanç, “Kelami Düşünce Kötülük Sorununa Kısa Bir Bakış”, *Kelam Araştırmaları*, 2008, 6:1, 77-106; Recep Ardoğan, “Kelam Açısından Doğal Kötülüklerin İlahî Adalet ile Bağdaşırılığına İlişkin İzahlar”, *Birey ve Toplum*, 2014, 4:8, s. 29-74.

³⁹ Metin Özdemir, *İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi*, İstanbul: Furkan Kitaplığı, 2001, s. 125-127.

⁴⁰ Mahmut Ay, “Eş'ari Kelamında İnsanın Sorumluluğu”, *İslam Araştırmalar Dergisi*, 2004, 17:2, s. 94.

Terim olarak “fitne”, imtihan etme, deneme, şeytanın aldatma ve tuzağı, ayartma, büyük toplumsal kargaşa, puta tapıcılık, şirk, İslam’a girenleri ve biat edenleri bundan vazgeçirmeye çalışmak, saptırma, musibet ve zulüm gibi anlamlara gelmektedir.⁴¹

Konuyla ilgili en fazla referansta bulunulan ayet şudur: “Fitne kalmayınca ve din tamamıyla Allah’a ait oluncaya kadar onlarla savaşın”⁴².

Mâturîdî’ye göre buradaki fitne, şirk demektir. Buna göre ayet, yeryüzünde şirk kalmayınca kadar savaşınız demektir. Fitne kalmayınca kadar demek ise, savaşı gerektirici bir durum ortada olmayınca kadar anlamındadır. Bu ise kıyamet gününe kadar demektir.⁴³

Bu ayete göre savaş yapmanın, fitnenin ortadan kalkması ve dinin tamamıyla Allah’a ait olması şeklinde iki temel nedeni vardır. Kur’an’daki bu ayette fitne, din ve inançları yolunda müminlere yapılan baskı ve işkenceleri belirtmek için kullanılmıştır. Zira fitnenin en belirgin niteliği din ve inanç hürriyetini engellemektir. Buna göre dini buyrukları uygulamak isteyen kimselere yönelik baskı, şiddet ve işkencelerin biteceği; bu nedenle de müminlerin bu fitne halinin ortadan kalkıncaya kadar mücadele etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.⁴⁴

Fitne kelimesinin geçtiği bir diğer ayette ise, “Fitne kalmayınca ve din sadece Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Fakat vazgeçerlerse, o takdirde zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur”⁴⁵. Bu ayette fitnenin, öldürmekten daha kötü olduğu belirtilmiş ve zalimlikle ilişkilendirilmiştir. Bu yönüyle fitne, müminlere zulmetmek, azgınlık yapmak, saldırganlık anlamı da taşımaktadır. Şirki ve dinsizliği yaymak, dinden döndürmek, Allah’ın haramlarını çiğnemek, asayiş bozmak, müminleri vatanlarından çıkarmak da fitne olarak sayılmıştır. Bütün bunlar savaş

⁴¹ Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Daru Sadr, 1956, XIII, 317; Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-Luga ve Sihâhu'l-Arabiyye*, thk. A. A. Attâr, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1990, VI, 2175, 2176; Ebu Cafer Muhammed b. Cerir Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1995, VII, 196-198.

⁴² 8/ Enfâl 39.

⁴³ Mâturîdî, *Te'vilatü'l-Kur'an*, V, 202.

⁴⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, II, 35, 36.

⁴⁵ 2/ Bakara 193.

sebebi olarak kabul edilerek insanları zorla dine sokma değil, inananlara yapılan işkence ve zulümleri ortadan kaldırma amacı taşımaktadır.⁴⁶

Bu ayete göre, hak ile batılın birbirine karıştığı bir ortamda mü'minlerin dini özgürlüğünü kısıtlayacak veya yok edecek bu fitne durumunun engellenmesi gerekmektedir. Bu ise mü'minlerin dini özgürlüklerini kısıtlayan engellerin ortadan kaldırılmasını zorunlu kılmaktadır.⁴⁷

Bu tür bir fitnenin ilk örneği Mekke'de olmuştur. Burada mü'minler, müşriklerin ağır baskısı altında idiler. Ancak daha sonra aynı olgu, Medine'de de kullanılmıştır. Zira burada da mü'minlerin hâkimiyeti sağlanmasıyla birlikte, birlik ve beraberliği yok etmeye, huzur ve asayışı ortadan kaldırmaya yönelik teşebbüsler karşısında fitne kavramı kullanılmıştır. Fitne kelimesinin anlaşılması ve yorumlanmasında da genellikle İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin yaklaşımlarıyla konuyu değerlendirmişlerdir.⁴⁸

Dini motifli örgütlerin temel söylemlerinde Hanbeli mezhebinin Vehhabi yorumuna yakınlığı bulunmakta ve ana referans kişisi olarak da, İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve onun öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) yer almaktadır. Zira radikal örgüt mensupları çoğunlukla bu iki âlimin fetva ve eserlerine atıfta bulunmaktadır.⁴⁹

İbn Teymiyye'nin İslam anlayışı, onun Kur'an ve Sünnet algısı ile selef-i salihinin görüş ve uygulamaları etrafında şekillenmiştir. Aynı yaklaşım, günümüzdeki radikal akımların da dillendirdikleri hususlardır.⁵⁰ İbn Teymiyye, İslam hukukuna dayalı devlet sistemini, Müslümanlar için zorunlu görmüş ve devletin şeriatla yönetilmesi gerektiği konusunu ısrarla vurgulamıştır. O devlet

⁴⁶ Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, Beyrut: Dârü'l-Kur'âni'l-Kerim, 1981, I, 112.

⁴⁷ Ali Toksarı, "Din Ve Vicdan Özgürlüğü Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Mürtede Yapılması Gereken Muamele", *Bilimname*, Kayseri, 2010, 19:2, s. 73, 74.

⁴⁸ Çağfer Karadaş, "Birleşen ve Ayrışan Yönleriyle Kelâm İlminin Usûl-i Fıkıh, Tasavvuf ve İslâm Felsefesi İle Olan İlişkisi", *İslam Düşüncesinin Kurucu Unsurları*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016, s. 274-276.

⁴⁹ Muhammed Abdussalam el-Farac, *el-Cihâd el-Feridetü'l-Gâiba* (Baskı yeri yok) s. 13; DİB, *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*, s. 8; Faruk Sancar, "Bağnaz Bir Selefî Mi Endişeli Bir Entelektüel Mi? (İbn Teymiyye'nin Eleştirel ve Reaksiyoner Karakteri Hakkında)", *Dini Araştırmalar*, 2015, 18/46, s. 100.

⁵⁰ Erkan Kurt, "İbn Teymiyye'nin Selefî Kelamı: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, 16/31, s. 89, 95, 97.

yöneticilerinin niteliklerinden daha çok, İslami kurallara dayalı bir toplumsal hayat üzerinde durmuştur. O, bu görüşleriyle radikal grupların rehberi konumuna gelmiştir. Zira İslam dünyasındaki tüm radikal grupların ana hedefi, şeriatla yönetilen bir devlet sistemidir.⁵¹ O, *es-Siyasetü’ş-Şer’iyye* adlı kitabında, tamamen bu konu üzerine yoğunlaşmıştır.⁵²

Kur’an-ı Kerim’de yer alan, “Fitne kalmayınca ve dinin hepsi Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın”⁵³ ayetindeki “fitne” kelimesini “şirk” olarak yorumlayan, Dini şiddeti teşvik eden cihad-i selefilğin öncü isimlerinden Ömer Abdülhakim’e göre, kâfirlerin Müslüman ülkelere saldırması ve ardından hâkim olması nedeniyle ümmet dini açıdan tehdit altında kalmıştır. O mü’minlerin inançları ve akideleri de kuşku ve şüpheye maruz kalır. Bu durumda Müslümanlara, dini, inancı, canı, malı ve ırzını korumak amacıyla savaşmak vacip olur. Böyle bir zamanda imamın seferberlik ve cihat çağrısına mü’minlerin boyun eğmesi zorunludur. Bu konuda tüm fıkıh âlimlerinin ittifak halinde olduğunu vurgulayan Ömer Abdülhakim’e göre bu gibi durumlarda cihat, farz-ı ayndır. Ayette geçen fitnenin, şirk anlamında olduğunu kabul eden Ömer Abdülhakim’e göre, Allah’a ortak koşmakla ilgili pek çok şirk çeşidi, zaman içinde Müslümanlardan pek çok kimsenin akidesine sirayet etmiştir.⁵⁴

Dini şiddeti savunan öncü isimlerden Abdullah Azzam’a göre ayette geçen fitne, Allah’tan başka tapınılan nesnelere dir. Fitnenin ortadan kalkması ise, onların Müslüman olmalarıyla mümkündür. Zira İslam, insanların ve tağutların dünyada cehalet içerisinde kalmalarını ve ahirette azap görmelerini istemez. Bu doğrultuda fitne, beşeri ilahlara yönelmektir. Zira İslam’ın tevhid inancı, insanların kula kulluk etmelerini yasaklar.⁵⁵

⁵¹ Azzam, *Şehid Abdullah Azzam Külliyyatı*, s. 31.

⁵² Takiyyüddin İbn Teymiyye, *es-Siyasetü’ş-Şer’iyye fi Islahi’r-Rai ve’r-Raiyye*, Beyrut: Dârü’l-Afaki’l-Cedide, 1983, s. 1-8.

⁵³ 7/ Enfal 39.

⁵⁴ Ömer Abdülhakim Ebu Musab es-Suri, *Küresel İslami Direniş Ç Çağrı*, trc. La Tedri, İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014, s. 186, 187.

⁵⁵ Abdullah Azzam, “Cihad Ahkâmı”, *Şehit Abdullah Azzam Külliyyatı*, trc. M. Özel, Y. Şimsek, İstanbul: Buruc Yayınları, 2013, 121.

2. Tevhid

Dini istismar eden terör örgütlerinin kendi anlayış ve hareketlerinin doğruluğu ile ilgili gerekçeleri, tevhid ilkesinin ortadan kalkması, bozulması ve zedelenmesidir.⁵⁶ Bunun sonucu da dinin yitirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Tevhidden uzaklaşmanın en belirgin göstergesi, Allah'ın şeriatıyla hükmetmenin tüm Müslüman diyarlarda yitirilmesi olarak kaydeden Ömer Abdülhakim (Ebu Musab es-Suri), bunun göstergelerini, "İslam'ın ilkeleri arka arkaya çiğnenecektir, arka arkaya sökülecektir. İlk sökülecek olan, dini hükümler, en sonuncusu ise namazdır"⁵⁷ şeklindeki hadis olarak belirtmiştir. Ona göre Hulefa-i Raşidin'den sonra Emeviler'le birlikte hükümler terkedilmeye başlanmış ve günümüze kadar hala devam etmektedir.⁵⁸

Yazara göre tevhidden uzaklaşmanın ikinci göstergesi, Müslümanların üç mukaddesatı olan Kâbe ve Mescid-i Haramı bünyesinde bulunduran Mekke-i Mükerrerme, ikincisi, Hz. Peygamberin mezarının bulunduğu Medine-i münevvere, üçüncüsü ise, Müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksa'nın yer aldığı Kudüs-ü Şerif'tir.⁵⁹ Yani bu şehirleri ve mekanları tevhid anlayışına zarar veren insanlardan koruyamamış olmaktadır.

Tevhid akidesinin Müslümanların çoğunluğu arasında fesada uğraması ve bidatlerin yayılıp, sünnetlerin kaybolmasını oluşturan üçüncü göstergeye göre günümüzdeki Müslümanlar sadece bu dinin ismine sahiptirler. Buna göre Müslümanlar, arasında ilk neslin sahip olduğu itikattan uzaklaşmışlar ve çok az bir kesimi dışında tüm İslam âlemi, tevhid akidesinden mahrum kalmışlardır.⁶⁰

Yazar, Müslümanların tevhid ilkesinden uzaklaştıklarının göstergesi olarak ileri sürdüğü dördüncü gerekçe, günah ile isyanın yayılması ve ahlaksızlığın açığa vurulmasıdır.⁶¹

Allah'a ortak koşmak anlamında olan şirkin, günümüz Müslümanlarının ezici çoğunluğunun inancına yansıdığını ileri süren Ömer Abdülhakim'e göre günümüzde Müslüman ülkelerin hükümetleri, şer'i hükümleri değiştirdikleri ve

⁵⁶ Farac, *el-Cihad el-Feridatü'l-Gaiba*, 17, 18.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 21239.

⁵⁸ Ömer Abdülhakim *Küresel İslami Direniş Çağrı*, 119-122.

⁵⁹ Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direniş Çağrı*, 123-125.

⁶⁰ Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direniş Çağrı*, 126-129.

⁶¹ Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direniş Çağrı*, 130, 131.

Allah'ın indirdiği dışında şeylerle hükmettikleri, kâfirleri dost edinip, Allah'a, Rasülüne ve mü'minlere hıyanet ettikleri için mürted ve kâfir olduklarını belirtir. Ona göre bu durum Allah'tan başkasına kulluktur. Zira rızık veren, yaşatan ve öldüren Allah'tır. Fayda ve zarar ancak Allah'tan gelir. Bunları kabul eden, Allah'ın isim ve sıfatlarını bilen, bir başkasına boyun eğmez.⁶² Görüldüğü gibi, müellifin günümüz Müslümanlarına yönelik şirk, tekfir ile suçlamaları, tevhid ilkelerine olan aykırı tutum ve davranışlarıyla bağlantılıdır.

Tevhid'in beşeri fikirlerden temizlenmesiyle gerçek anlamını bulacağını kabul eden Abdullah Azzam'a göre geçmiş semavi kitaplar, putperestlik lekeleriyle doludur. Bunların başında teslis inancının olduğunu belirten Azzam, onların aynı zamanda deneye dayalı astronomi, coğrafya gibi beşeri bilimlerle ilgili bilgileri kitaplarına soktuklarını ileri sürer. Bu ise, din ile pozitif bilimcilerin arasını açmaya yol açmıştır.⁶³

Azzam, İbn Teymiyye'nin, şirkin Allah'ı sıfatlarından soyutlamak olduğunu söylediğini ve bunun da, Yaradan'ı, yaratılanlardan, sıfatlardan ve Tevhid'in hakikatinden soyutlamak şeklinde gerçekleştiğini belirtir. Buna göre Allah'ın indirdiği hükümlerin karşısına dikilen, Allah'ın emirlerine mukabil hükümler üreten, Tağut'tur. Toplumların tağutu, Allah ve elçisinden başkasını hakem kabul etmeleri, başkasına tapınmaları, Allah'tan bir delil olmaksızın birinin peşinden gitmeleri şeklinde ortaya çıkar. Bunun temel göstergelerinden birinin, Allah'ın şeriatını terk etmek olduğunu söyleyen Azzam, bir kimsenin Allah ve peygamberi yanında söz söyleme hakkına sahip olmadığını özenle vurgular.⁶⁴

Yukarıda yer alan ve dini şiddetin gerekçeleri olarak ileri sürülen hususlar, bir mü'minin öldürülmesi ile ilgili mazeret olabilir mi? Bu tür yaklaşımda bulunanlara göre kötülük, vaazlarla ve gönülleri okşamakla değil, ancak ona karşı direnişle ve onun kökünü kazımakla bertaraf olur. Zira bu yaklaşımda olanlara göre Habil'in kardeşi Kabil'e onunla barış içinde yaşamak istediğini ve müsademeye girmek istemediğini söylemesi, ona Allah'tan korkmasını hatırlatması, onu Cehennem ve zalimlerin akıbetiyle tehdit etmiş olması bir fayda getirmemiştir.⁶⁵

⁶² Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direniş Çağrı*, 191.

⁶³ Abdullah Azzam, *Şehit Abdullah Azzam Külliyyatı*, İstanbul: Buruc Yayınları, 2013, 83.

⁶⁴ Azzam, *Şehit Abdullah Azzam Külliyyatı*, 99.

⁶⁵ Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direniş Çağrı*, s. 277, 278.

Müslüman olmayanların kılıç zoruyla İslam dinine döndürülmesi, yani gönülden ve iradi olmaksızın İslamiyet'i kabul etmesi, kelimciler tarafından benimsenmemiş bir yaklaşımdır.⁶⁶ Nitekim Ebü'l-Mu'in Nesefi, Ehl-i Sünnet ölçütleri çerçevesinde, bir Müslümanın, ancak imandan sonra küfre dönmesi veya haksız yere bir cana kıyması ya da devlet yönetimine başkaldırmasıyla, kanının helal olabileceğini kaydeder.⁶⁷ Ancak bu öldürme işine fertler, gruplar, cemaatler veya kendi kendilerine oluşturulmuş bir âlimler konseyi karar veremez. Buna ancak meşruiyetini sağlamış devlet otoritesi veya yetkili organları karar verebilir. Habil-Kabil meselesine gelince, Yüce Allah, bu olayı zikrettikten sonra, Yahudilere yönelik adam öldürmenin ne kadar kötü bir şey olduğunu bildiren ayeti getirmesi kayda değerdir.

SONUÇ

İslam dininde ana tema, insanları zorlamaksızın ve zarar vermeksizin, İslamiyet'in tebliğ edilmesidir. Konuyla ilgili birden fazla ayet, dinde zorlama olmayacağı, bu nedenle de insanların inançlarının Allah'ın izni ve iradesiyle hak din olan İslam'a yönelebileceğini belirtmektedir. Nitekim irade-i İlahiyye tensip buyursa idi insanları tek bir inanç altında toplayabilirdi. Zira Kur'an'da şöyle buyrulmuştur: "Gerçek Rabbinizden gelendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin"⁶⁸, "Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunanların hepsi topluca iman ederlerdi. Hal böyleyken, mü'min olsunlar diye sen insanları zorlayıp duracak mısın?"⁶⁹, "Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol-yöntem kıldık. Eğer Allah dileseydi, sizi bir tek ümmet kılardı; ancak bu, verdikleriyle sizi denemesi içindir"⁷⁰. Bu son ayette yer alan deneme ifadesinden, insanların iradeleriyle tercihte bulunabileceği, bunun da akli bir çıkarım ve yöneliş sonucu oluşabileceği anlaşılmaktadır.

Kur'an'a bağlılık ve yöneliş iddiasında bulunan ve şiddete temayüllü radikal dini akım mensuplarının, bu tür ayetlere teveccüh etmemeleri, ilk etapta kendi iddialarıyla bağdaşmaz görünmektedir. Zira Kur'an, bir bütündür. Bir kısım

⁶⁶ Recep Önal, "İnanç ve Düşünce Özgürlüğü Bağlamında İslâm'ın Kılıç Zoruyla Yayıldığı İddialarına Karşı İmam Mâtürîdî'nin Yaklaşımı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, 16:31, 47-80.

⁶⁷ Ebü'l-Mu'in Nesefi, *Bahrü'l-Kelam*, 126, 127.

⁶⁸ 18/Kehf 29.

⁶⁹ 10/Yûnus 99.

⁷⁰ 3/el-Mâide 48.

ayetleri dikkat-i nazara alıp, diğerlerini gözardı etmek, Kur'an'a bağlılık iddiasıyla çelişkili olur.

Buna rağmen, her gün Kur'an okuduklarını ileri süren bu tür örgüt mensupları, yukarıda kaydedilen ayetleri de gördükleri halde, üzerinde düşünmemeleri dikkat çekicidir. Bunun en gerekçeli nedeni, Kur'an ve hadisleri, kendi hissiyatlarına ve hegemonik hedeflerine uygun okuma yolunu seçmeleri ve Kur'an ayetlerini kendi bağlamlarından ve nüzul ortamından bağımsız olarak işlerine geldiği şekilde yorumlama hevesleri olabilir. Zira onlara göre kendi referansları, bir başkası olmayıp, bizzat nasslardır. Bu nassların yorumlanması doğrultusunda ulaştıkları hedef, Ehl-i Sünnet akaidi olmuştur. Kendilerini "Ehl-i Sünnet" olarak görmeleri nedeniyle, kendi anlayış biçimlerinin isabetli olduğu kanaatindedirler. Zira meşhur hadiste geçtiği gibi, kurtuluşa eren fırka, "Peygamber'in ve ashabının yolunda olandır"⁷¹. Bu ise, selef-i salihinin temsil ettiği Ehl-i Sünnet'tir.

Şiddet yanlısı olan ve bunu bir dini yükümlülük olarak algılayan kimselerin referans olarak kullandıkları dini argümanların ağırlıklı olarak Selefiyye itikadi metodu üzerine şekillendiği bilinmektedir. Bu ise, onların temel düşünce ve hareket biçimlerini yönlendirmektedir. Selefiyye'nin ana kabulleri olan nasların anlaşılmasında "aklı kullanmamak" ve "ameli imanın bir parçası olarak kabul etmek", onların şiddet hareketlerine isteyerek ve severek yönelişlerinin gerekçesi olmuştur. Zira aklın kullanılmaması, taklitçiliğin sonucu olan kayıtsız şartsız "emîre itaat"; amel-iman ayrılmaması ise, Allah yolunda cihad anlayışının bir tezahürü olarak şiddeti meşrulaştırmak ve zorunlu kılmak düşüncesi sonucunu verir.

Dini istismar eden ve bu doğrultuda şiddeti meşru gören kesimlerin önünün alınmasına yönelik üç türlü girişim zorunlu görünmektedir. Bunlardan ilki, dini hoşgörüyü ön plana çıkaran ve "Ehl-i kible tekfir edilemez" ölçüsüyle hareket eden Ehl-i Sünnet akaidinin Mâtürîdî-Eş'arî merkezli işlenmesi ve bir bütün olarak görülmesidir. Mezhep farklılıklarının tekfir ve şiddet gerekçesi kılınmamasıdır. İkincisi ise kendilerine, Ehl-i Sünnet'in görüşleri olarak anlatılanların, Ehl-i Sünnet itikadıyla bağdaşmadığının izah edilmesidir. Tüm bunların anlatılabilmesi için Kur'an'a parçacı olarak değil de, bütüncül olarak bakılması gerektiğinin izah edilmesidir. Üçüncü olarak da, dini istismar eden ve şiddet yanlısı olan düşünce

⁷¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, İbn Mâce, *es-Sünen*, "Fiten, 17", Ebû İsa Tirmizî, "İman", 18.

yapı mensuplarının sahip çıktığı ve benimsediği Selef-i salihin ulularının yapıcı, birleştirici ve Müslümanlara zulmetmemeyi tavsiye eden sözlerinin insanlara aktarılmasıdır. Tüm Müslümanlar için geçerli olan bu yaklaşım, aynı zamanda makalemize konu olan kesim için geçerlidir. Zira Allah şöyle buyurmuştur: “Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu halde içinizden böyle yapanlar, netice olarak dünya hayatında perişanlıktan başka ne kazanırlar”⁷².

KAYNAKÇA

- Abdullah Ekinci, “Orta Çağ İslam Dünyasında İhanetler ve Suikastler: İsmâ’ili, Karmati ve Nizari Gruplar”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21/36, 2016, 30-50.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani, *el-Müsned*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ali Avcu, *Karmatilerin Doğuşu ve Gelişim Süreci*, Ankara : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Ardoğan, Recep, “Kelam Açısından Doğal Kötülüklerin İlahi Adalet İle Bağdaşlılığına İlişkin İzahlar”, *Birey ve Toplum*, Malatya, 2014, 4:8, 29-74.
- Ay, Mahmut, “Eş’ari Kelamında İnsanın Sorumluluğu”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Ankara, 2004, 17:2, 91-107.
- Azzam, Abdullah. *Şehit Abdullah Azzam Külliyyatı*, İstanbul: Buruc Yayınları, 2013.
- Biçer, Ramazan, “Why Muslims Become Instruments of Terror?”, *Kelam Araştırmaları Dergisi (Kader)*, 2018, 16/2, 229-240.
- Biçer, Ramazan, “Dini Temalı Terörün Hedefi: Bu Kimin İşine Yarıyor”, *Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2001.
- Bloom, Mia, *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*, USA: Columbia University Press, 2007.
- Bodur, H. Ezber. “Dini Motifli Terör Fenomeni ve İslam’ın Siyasal İstismarı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kahramanmaraş, 2005, 5, 65-88.
- Bulut, Erol, *Din Temelli Terör*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , 2008, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Büyükkara, Mehmet Ali, “Selefilğin Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheyman el-Uteybî ve Cemaati”, Konya: *Marife*, 2009, 9:3, 21-46.
- Büyükkara, Mehmet Ali, “Vehhabilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, -XXXXII, 611-615.

⁷² 2/el-Bakara 85.

- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd, *es-Sihâh Tâcu'l-Luga ve Shâhu'l-Arabiyye*, thk. A. A. Attâr, Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 1990.
- Cirhinlioğlu, Zafer ve Bulut, Erol, “Terör, Din ve Siyaset”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Elazığ, 2010, 20:2, 301-322.
- Çaman, Efe ve Dağcı, Kenan, “Özbekistan’da İslam, Siyasi Sistem ve Radikalizm”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, 5:8, 8-21.
- Çelik, Oktay, “Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Isparta, 2015, 2:22, 99-122.
- Dedeoğlu, Mehmet Münir, “Bir Zihniyet Tutumu ve Düşünme Formu Olarak Dogmatizm Ve Dogmatik Tutum”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 2017, 7/13, 800-823.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, “DAİŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu”, *Din İşleri Yüksek Kurulu*, Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015, (Erişim tarihi: 12/07/2018).
- Ebu Musab es-Suri, Ömer Abdülhakim, *Küresel İslami Direnişe Çağrı*, trc. La Tedri. İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014.
- Farac, Muhammed Abdussalam, *el-Cihâd el-Feridetü'l-Gâiba*, Yayın yeri yok, 1981.
- Haklı, Şaban, “Kötülük Problemi, Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, 2, 195-211.
- Hawzen, G. Matthew, “The Gospel According to Tim Tebow: Sporting Celebrity, Whiteness, and the Cultural Politics of Christian Fundamentalism in America”, *Sociology of Sport Journal*, İsveç- Malmö University, 2017, 34, 12-24.
- Hoening, Sidney B., “The Sicarii in Masada: Glory or Infamy”, *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, USA, 1970, 11:1, 5-30.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Daru Sadr, 1956.
- İbn Teymiyye, Takiyyüddin, *es-Siyasetü’ş-Şer’iyye fi İslahi’r-Rai ve’r-Raiyye*, Beyrut: Dârü'l-Afaki'l-Cedide, 1983.
- Jones, H. C., *One Religion*, USA: Balboa Press, 2012.
- Karadağ, Çağfer, “Birleşen ve Ayrışan Yönleriyle Kelâm İlminin Usûl-i Fıkıh, Tasavvuf ve İslâm Felsefesi İle Olan İlişkisi”, *İslam Düşüncesinin Kurucu Unsurları*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2016, 274-276.
- Kazanç, Fethi Kerim, “Kelami Düşüncede Kötülük Sorununa Kısa Bir Bakış”, *Kelam Araştırmaları (Kader)*, İstanbul, 2008, 6:1, 77-106.

- Kirkpatrick, Lee A. "Fundamentalism, Christian Orthodoxy and Intrinsic Religious Orientation as Predictors of Discriminatory Attitudes", *Journal for the Scientific Study of Religion*, USA, 1993, 33:3 256-265.
- Kocaoğlu, Canip, "Selefilğe Tarihsel Bir Bakış ve Suudi Arabistan'ın Selefilik Üzerine Geliştirdiği Politikayı Yayıma Stratejisi", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bitlis, 2017, 6:2, 340-343.
- Kurt, Erkan, "İbn Teymiyye'nin Selefi Kelamı: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Çorum, 2017, 16/31, 81-108.
- Lester, L. G. *Judaic Religion in the Second Temple Period: Belief and Practice from the Exile to Yavneh*, London: Routledge, 2000.
- Losckhart, Laurence. "Hasan Sabbah ve Haşîşiler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2006, 26, 213-240.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Semerkandî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. E. Boynukalın, B. Topaloğlu, İstanbul: Mizan Yayınevi, 2006.
- Mâtürîdî, Ebu Mansur, *Kitâbü't-Tevhîd*, çev. Bekir Topaloğlu, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002.
- Müslim b. el-Haccac, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi, *Sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Nesefî, Ebû'l-Mu'in, *Bahrü'l-Kelam*, Trc. Ramazan Biçer, İstanbul: Gelenek Yayınları, 2010.
- Ömer Abdülhakim, Ebu Musab es-Suri, *Küresel İslami Direnişe Çağrı*, trc. La Tedri, İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014.
- Önal, Recep. "İnanç ve Düşünce Özgürlüğü Bağlamında İslâm'ın Kılıç Zoruyla Yayıldığı İddialarına Karşı İmam Mâtürîdî'nin Yaklaşımı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Çorum, 2017, 16:31, 47-80.
- Örnek, Serdar, "On Bir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu", *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yalova, 2012, 1:1,108-134.
- Öz, Mustafa, "Haşîşiyeye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1997, XVI, 418-419.
- Öz, Mustafa, "İsmaililik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2007, XXIII, 128-133.
- Özaydın, Abdülkerim, "Hasan b. Sabbah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1997, VI, 347-350.
- Özdemir, Metin, *İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi*, İstanbul: Furkan Kitaplığı, 2001.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, Beyrut: Dârü'l-Kur'âni'l-Kerim, 1981.
- Salur, Hüseyin, *Küresel Çağda Din ve Terör*, Konya: Çizgi Yayınları, 2009.
- Sancar, Faruk, "Bağnaz Bir Selefi mi Endişeli Bir Entelektüel mi? İbn Teymiyye'nin Eleştirel ve Reaksiyoner Karakteri Hakkında", *Dini Araştırmalar*, Ankara, 2015, 18:46, 97-125.
- Stern, M. "Zealots and Sicarii", *Jewish Virtual Library*. 2008. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0021_0_21428.html (Erişim tarihi: 16/01/2019).

- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vilî Âyi'l-Kur'ân*, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1995.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Toksarı, Ali, "Din ve Vicdan Özgürlüğü Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Mürtedede Yapılması Gereken Muamele", *Bilimname*, Kayseri, 2010, 19:2, 73-74.
- Wandrey, Irina, *Zeal Religion Past & Present*, ed. H. D. Betz, D. S. Browning, B. Janowski, E Jüngel, 13, Leiden: Brill, 2013.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Yılmaz, Mustafa Selim, "Ortadoğu Denkleminde Selefi Düşüncenin Yeri Üzerine". *Ortadoğu Analiz*, 2015, 7:70, 14-16.
- Kitab-ı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit: Tevrat ve İncil*, İstanbul: Kitabı Mukaddes, İstanbul, 1985.
- Schechter, Solomon- Mendelsohn, S. "Makshirin", *Jewish Ancylopedia*, New York 2011, VIII, 274.